

Miksi tutkia onnellisuutta maassa, jossa kahdeksan kymmenestä ilmoittaa olevansa onnellisia?

Tatu Hirvonen & Esa Mangeloja

Kaikkea toimintaamme ohjaa pyrkimys säilyttää tai lisätä onnellisuuttamme. Kysymys siitä, miten tämä onnellisuus voidaan tavoittaa, on siis tärkeä. Mutta mitä onnellisuudella sitten tarkoitetaan? Voidaanko esimerkiksi todeta, että jokin valtio on toista onnellisempi? Onko onnellisuus jotakin, mitä voidaan mitata, vertailla ja jopa asettaa yhteiskunnalliseksi tavoitteeksi? Ja jos näin on, mitä onnellisuustutkimukset kertovat meille tämän päivän Suomesta? Artikkelin tarkoituksena on kartoittaa kansantaloustieteellisen onnellisuustutkimuksen piirissä tehtyjä empiirisiä havaintoja ja etsiä vastauksia edellä esitettyihin kysymyksiin.

Onko kaikki ihmisen toiminta, myös onnellisuushakuisuus, aina alisteista elossa selviytymiselle? On kenties loogista ajatella, että itsekkäille geneeilleen uskollinen ihminen pyrkii onnellisuuteen ja muihin asettamiinsa osatavoitteisiin, jos ja kun nämä edistävät yksilön elonjäämistä ja geeniperimän jatkamista (esim. Dawkins 1989). Tutkimustenkin mukaan onnelliset ihmiset voivat paremmin, elävät pidempään ja pariutuvat helpommin (ks. esim. Frey & Stutzer 2002; Layard 2005).

Ihmisen eri toimilla ja päämäärillä voi kuitenkin olla myös itseisarvonsa ja keskinäinen hierarkiansa. Yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia tavoitteita asetettaessa tämä aiheuttaa usein ristiriitatilanteita. Voidaanko esimerkiksi sanoa yksiselitteisesti, mihin taloudellisella ja sosiaalisella kehityksellä pyritään sen jälkeen, kun elämänperustarpeet on useimpien kansalaisten osalta tyydytetty?

Richard Layardin (2005) mukaan voidaan, jos ja kun onnellisuus mielletään toimintojemme lopulliseksi päämääräksi. Näin siksi, että onnellisuus, toisin kuin muut asettamamme tavoitteet, on itsessään hyvä ja itseriittävä toi-

mintamotiivi. Onnellisuutta, toisin kuin muita toimintojamme, ei tarvitse perustella hyödyn näkökulmasta. Onnellisuus on tärkeää itsensä vuoksi, toisin kuin esimerkiksi talouden kasvu, turvallisuus, omavaraisuus ja vapaus, joita viime kädessä tavoitellaan vain, koska ne ovat välikappaleita onnellisuuden lisäämiseksi ja onnettomuuden vähentämiseksi. "Taloudellisilla tekijöillä on merkitystä ainoastaan, jos ne saavat ihmiset onnellisemmiksi", kuten Andrew Oswald (1997) on todennut.

Miksi sitten ollaan edelleen tilanteessa, jossa jatkuvasti muistutetaan, että pelkästään talouden kasvulla on merkitystä? Clive Hamiltonin sanoin: "Kasvua ad nauseum" (Hamilton 2004). Hamiltonista taloudellisen kasvun merkitys on useimpien rikkaiden maiden poliitikkojen, median ja taloustutkijoiden keskuudessa niin kainenkattavaa, että hän kutsuu sitä kasvufetissiksi. Kun kasvua ei enää pidetä keinona hyvinvoinnin lisäämiseksi vaan itseisarvoisena päämääränä, onko niin, että kasvusta olisi tullut pakkomielelle, jolle ei nähdä eikä osata esittää varteentottavia vaihtoehtoja? Kurjuudesta, köyhyydestä ja puutteesta ammentava politiikka ja retoriikka eivät näytä kykenevän tarjoamaan vastauksia vaurastumisen synnyttämiin ongelmiin. Jos kukaan näissä maissa ei enää elä kurjuudessa, voidaan kysyä, miksi sieltä pitäisi pyrkiä pois? Vaaditaanko kasvua pelkästään kasvun vuoksi?

Samankaltaiseen johtopäätökseen päätyy myös taloustieteen Nobelistin palkittu Robert Fogel (2000), jonka mukaan lisääntynyt vapaa-aika, materiaallinen tyydyttyminen, eliniän pidentyminen, terveyden parantuminen ja yhteiskunnan pirstaloituminen näkyy tarpeiden muutoksena, johon ruumiilliseen hyvinvointiin keskittynyt tuotantokoneisto ja politiikka ei nykyisellään pysty enää vastaamaan.

Suomessa ja muissa rikkaissa maissa, joissa köyhyys, sosiaalinen liikkumattomuus ja tu-

loerojen kasvu ovat ongelmia enää vain marginaalisessa mielessä, hyvinvointiin ja onnellisuuteen liittyvät ongelmat ja haasteet ovat osin erilaisia kuin aiemmin. Materiaalisen vaurauden jatkuvan kasvattamisen sijaan aineettomat ominaisuudet, kuten hyvä itsetunto, yhteisöllisyys, itsekuri, elämän laatu ja tarkoitus ja lopulta onnellisuus, saavat aikaisempaa suuremman merkityksen.

Onnellisuutta voidaan mitata BKT:n rinnalla

Layardia, Fogelia ja osittain myös Hamiltonia mukaillen onnellisuus voidaan siis mieltää päämääränä, johon ihminen enemmän tai vähemmän tietoisesti ja aktiivisesti pyrkii ja jonka tavoittelusta ympäröivä yhteiskunta, talous- ja yhteiskuntapolitiikka ja yksilölliset edellytykset ovat oleellisesti myötä- tai vastavaikuttamassa.

Näkemyksensä perustuu suurelta osin 1960-luvulla syntyneeseen empiiriseen onnellisuustutkimukseen ja sitä seuranneiden vuosikymmenten aikana saatuihin mittaustuloksiin. Vaikka empiirinen onnellisuustutkimus nojautuu voimakkaasti utilitaristiseen ongelmanasetteluun, juuri empirian hyväksikäyttö erottaa sen selkeimmin utilitaristisesta onnellisuuperinteestä.

Koska klassisella utilitaristisella filosofialla on puutteensa, onnellisuuden tutkimista ja käyttämistä arviointikriteerinä on arvosteltu ja kyseenalaistettu useista eri näkökulmista (Veenhoven 2002). Keskeisimpiä näistä ovat kysymykset siitä, voidaanko onnellisuutta määritellä ja onko sen mittaaminen mahdollista. Perinteisesti tähän ajatellaan, ettei onnellisuutta voida määritellä, koska se on paitsi yksilöllistä myös tilanne- ja kulttuurisidonnaista. Tämän vuoksi onnellisuutta ei voisi myöskään mitata ja asettaa tavoitteeksi.

Useimmat onnellisuustutkijat ovat eri mieltä. Itsearviointiin perustuvien kyselyjen avulla onnellisuus voidaan määritellä, ja siten onnellisuutta voidaan myös mitata ja asettaa tavoitteeksi (esim. Veenhoven 2000; 2002; 2002b). Mitä onnellisuudella sitten näissä tutkimuksissa tarkoitetaan? Kyselyihin perustuvissa onnellisuustutkimuksissa onnellisuus määrittyy vastaajan elämän tyytyväisyyden kokonaisarviointin mukaisesti. Tällöin onnellisuudella tarkoitetaan lopputulosta, hyvää elämää, johon ollaan tyytyväisiä kokonaisuudessaan, eikä esimerkiksi elämän objektiivista laatua, joka on enemmänkin onnellisen elämän edellytys kuin lopputulos.

Käytännössä onnellisuuden määrittää siis kyselyyn osallistuva ihminen itse. Vastaajan onnellisuustaso mitataan useimmiten yksittäisen kysymyksen muodossa. Esimerkiksi Rotterdamin yliopiston ylläpitämässä World Value Surveyssa, jota myös suomalaiset tutkijat ovat hyödyntäneet tutkimuksissaan, kysymys on muokattu muotoon: "Kaikki huomioon ottaen, kuinka onnellinen olet omasta mielestäsi: erittäin onnellinen, melko onnellinen, melko onneton, erittäin onneton?"

Tulosten vertautuvuus puolestaan perustuu yksinkertaisesti siihen, että elämän perushuolet ja -tarpeet myös onnellisuuden suhteen ovat useimpien ihmisten ja maiden asukkaiden kesken samoja. Onnellisuuden taustalla näyttäisivät universaalisti vaikuttavan ainakin terveys, toimeentulo ja perhe (Easterlin 2001; Lee *at al.* 1999). Myöskään sanan 'onnellisuus' merkityksessä ei näyttäisi olevan suuria eroja kulttuurien ja kielten välillä, ainakaan siten, että ne vaikuttaisivat oleellisesti onnellisuuden vertailtavuuteen (Layard 2003).

Mutta missä määrin kyselyistä saatuihin subjektiivisiin vastauksiin voidaan luottaa? Onnellisuutta on pyritty mittaamaan myös objektiivisilla mittareilla. Mm. Layard (2003; 2005) esittää neurotieteen avulla saatuja mittaustuloksia. Aivotoiminnassa havaittujen muutosten lisäksi onnellisuus voi ilmetä fyysisesti myös muulla tapaa. Tutkimusten mukaan onnelliset ihmiset esimerkiksi hymyilevät muita useammin.

Kyselyjen paikkansapitävyyttä on voitu tarkistaa kysymällä vastaajan onnellisuudesta tämän lähisukulaisilta tai ystäviltä. Itsearviointien ja ulkopuolisten suorittamista arviosta saadut tulokset eivät näyttäisi olevan ristiriidassa keskenään. Onnelliset ihmiset ovat sitä muidenkin mielestä (ks. esim. Frey & Stutzer 2002). Itsearviointin rinnalla on suoritettu myös klinisiä haastatteluita, koska on ajateltu, ettei vastaaja osaisi arvioida omaa elämäänsä, jolloin vastaukset olisivat liian ruusuisia tai vastaajan itsesuojelu voisi vääristää arviota. Haastatteluidenkaan tulokset eivät eronneet merkittävästi itsearviointeista saaduista tuloksista (Veenhoven 2002).

Useat aineistoihin tutustuneet tutkijat ovatkin olleet vakuuttuneita, että onnellisuuskyseelyjä hyödyntämällä saadaan luotua tieteelliset kriteerit täyttäviä aineistoja. Etenkin kyselyjen suunnittelua ja toteutusta parantamalla monia mahdollisia ongelmia on saatu poistettua tai lievennettyä (Frey & Stutzer 2002). Vaikka varauksia ja ongelmakohtia vielä esiintyy, kyselyaineistoista saatujen tulosten hyödyntä-

minen on mielekästä varsinkin silloin, kun vertaillaan laajojen otosryhmien keskiarvoja ja haetaan yleisiä suuntauksia (Veenhoven 2002).

Kaikesta tästä on seurannut merkittävä onnellisuussymposiumien ja -tutkimusten määrällinen kasvu. Tätä artikkelia kirjoitettaessa World Database of Happinessin rekisterissä oli yli 4000 listattua onnellisuutta käsittelevää tutkimusta. Myös laajoja, muun muassa onnellisuutta ja kansataloustiedettä käsitteleviä, katsauksia on jo julkaistu, kuten Layardin kirja *Happiness – Lessons from a New Science* (2005), Easterlinin kirja *Happiness in Economics* (2002) sekä Freyn ja Stutzerin kirja *Happiness and Economics* (2002). Onnellisuustutkimus näyttäisi siis hiljalleen saavan vakiintuneemman aseman, josta osoituksena on mm. akateeminen aikakauskirja *Journal of Happiness Studies* sekä International Society for Quality of Life Studies -tutkijaverkosto.

Kyselyaineistoista, joista osa ulottuu 1940-luvulle asti ja jotka koostuvat laajoista kohde-ryhmistä, on tullut tutkimisen arvoisia tietolähteitä. Koska onnellisuuskyselyissä ei ole kyse katugalluppien tyyppisistä mielipidetiedusteluista, on myös esitetty, että onnellisuutta tulisi mitata yhtä määrätietoisesti kuin objektiivisiakin mittareita kuten BKT:ta. (esim. *Oswald 1997; Veenhoven 2002b; Diener & Seligman 2004; Eckersley 2000*) Onnellisuuden mittaamisen vakiinnuttamisen puolesta puhuu myös se tosiasia, ettei kansantaloutteen moninkertainen kasvu ole tutkimusten mukaan onnistunut merkittävästi lisäämään länsimaisten kansalaisten onnellisuutta viime vuosikymmenien aikana. Onnellisuuden mittaamisen hyödyntäminen voitaisiinkin nähdä tässä mielessä varteenotettavana tapana arvioida hyvinvointivaltion onnistumisia ja epäonnistumisia. *Miksi raha ja talouden kasvu ei takaa onnellisuutta?*

Viime vuosisadan yhteiskunnallista kehitystä arvioidessaan Brad DeLong (2000) ei välttynyt hämmästelemästä sitä valtavaa varallisuuden kertymistä, joka yhden vuosisadan aikana teollisissa maissa onnistuttiin luomaan. DeLong nimeääkin 1900-luvun talouden kasvun vuosisadaksi, joka jätti aikaisemmat vuosisadat varjoonsa.

Delongin kuvailema materialistinen kehitys näyttäisi toteutuneen myös Suomen kohdalla. Viimeisten sadan vuoden aikana Suomen kansantalous kasvoi 12-kertaisesti. Eikä kasvu ole varsinaisesti hiipumaan päin. Vuosina 1973–2003 BKT per capita kasvoi keskimäärin noin 2,6 prosenttia vuosittain (*Jalava and Poh-*

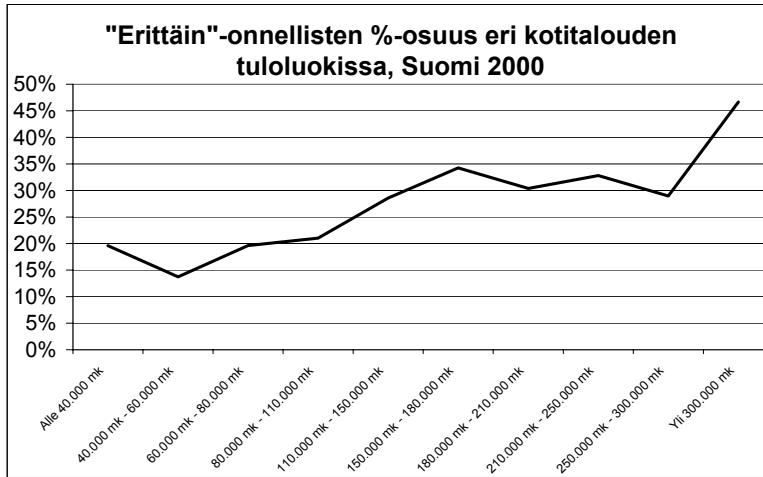
jola 2004). Vuonna 2003 keskivertosuomalainen ansaitsi peräti 20 832 euroa, maailman keskitulojen jäädessä alle 6179 euroon (Tilastokeskus 2004). Mutta onko talouden ja tulojen kasvu tuonut suomalaisille vastaavassa määrin onnellisuutta?

Suomen tilannetta voidaan peilata kansainvälisistä vertailuista saatuihin kolmeen tyylieltyyn faktaan (esim. *Layard 2003; 2005; Easterlin 2002; Diener & Biswas-Diener 2001*). Kun tulojen ja onnellisuuden yhteyttä tarkastellaan tiettyinä ajankohtana, saadaan näistä ensimmäiset kaksi: rikkaiden maiden asukkaat ovat keskimäärin onnellisempia kuin köyhien maiden; rikkaissa maissa parempituloiset kansalaiset ovat keskimäärin huonompituloisia onnellisempia. Vastaavasti taas, jos tulojen ja onnellisuuden yhteyttä tarkastellaan ajassa, saadaan kolmas tyylielty, jonka mukaan taloudellinen kasvu ei ole lisännyt onnellisuutta merkittävästi rikkaissa maissa viime vuosikymmenien aikana.

Toimivatko samat lainalaisuudet myös Suomen osalta? Ensimmäisen osalta ennako-olelutukset näyttävät toteutuvan. Tilastojen valossa Suomi selvästikin kuuluu rikkaiden ja onnellisten valtioiden valiojoukkoon (*Layard 2003; 2005; Inglehart & Klingemann 2000*). Suomi menestyy myös rikkaiden maiden välisessä onnellisuusvertailussa. Eräissä EU-tason vertailuissa Suomi sijoittui kuudenneksi, kun onnellisuutta vastaavaa elämäntyytyväisyyttä mitattiin 1990-luvulla viidentoista EU-maan kesken (*Christoph & Noll 2003*).

Toisen faktan osalta voidaan World Values Survey aineiston valossa havaita, että onnellisuus kasvaa Suomessakin lievästi siirryttäessä korkeampiin tuloluokkiin. Seuraavan sivun kuvio kuvaa niiden suomalaisten prosenttiosuutta haastatelluista, jotka katsovat olevansa erittäin onnellisia (vuonna 2000). Nouseva käyrä kertoo ylempiin kotitalouden tuloluokkiin kuuluvien henkilöiden olevan pääsääntöisesti useammin erittäin onnellisia kuin alhaisemman tuloluokan kansalaiset. Kuvio on varsin samantyyppinen, kun tarkastellaan vain melko onnellisina itseään pitäviä.

Suomen elintason ja BKT:n vahva kasvu ei näytä lisänneen onnellisten osuutta maassamme 1900-luvun loppuneljänneksellä. Samaisen World Values Surveyn mukaan Suomessa vain 6,4 prosenttia haastatelluista vuonna 1980 kertoi olevansa onnettomia (siis ”erittäin” tai ”melko” onnettomia). Vuonna 2000 vastaava osuus oli noussut 9,6 prosenttiin haastatelluista. Kolmas lainalaisuus näyttää toteutuvan siis myös

Erittäin onnelliset suomalaiset tuloluokittain. Lähde: World Values Survey, Suomi 2000, (n=1038).

Suomen osalta. Talouskasvu ja absoluuttisten kulutusmahdollisuuksien kasvu ei ollut ainaakaan lisännyt kansalaisten onnellisuutta.

Miten edellä esitetyt faktat on selitetty? Ja mitä kyseiset faktat kertovat meistä? Se, miksi rikkaiden maiden asukkaat ovat keskimäärin onnellisempia kuin köyhien maiden asukkaat, selittyy suurelta osin sillä, että talouden kasvulla ja sitä seuraavalla materiaalisella kehityksellä on tiettyyn tulotasoon asti valtava merkitys ihmisten onnellisuudelle. Jotta ihminen voisi elää onnellisen elämän, hänen perustarpeidensa saannin tulee olla turvattu. Myös ihmisoikeuksien etenemisen ja demokratisoitumisen on nähty korreloivan positiivisesti talouden kasvun suhteen (Inglehart 2004). Talouden kasvu ja kehitys, toisin kuin köyhyys, mahdollistaa ja luo konkreettisia vaihtoehtoja toteuttaa elämää ihmisen omista lähtökohdista ja tavoitteista käsin (Sen 1999). Kaikkien näiden taustatekijöiden merkitys onnellisuudelle on merkittävä.

Kahden jäljellä olevan tuloksen osalta selitys piilee siinä, että onnellisuus on suhteellista. (esim. Frey & Stutzer 2002; Easterlin 2004; 2003; 2001; Layard 2003b; 2005; Frank 1997; 2004; Lane 1999). Kummankin kohdalla kyse on siis vertailusta. Se, miksi parempituloiset ovat keskimäärin muita onnellisempia, näyttäisi selittyvän yhteisöllisellä vertailulla, toisin sanoen ihmiselle ominaisella kilpailuhenkisyydellä. Oli kyse sitten vertailusta tuloluokkien, naapureiden tai työkavereiden välillä, omaa vertaisryhmää korkeampien tulojen merkitys on paljon suurempi kuin palkkakuitin laskelman. Näin siksi, että sosiaalisessa mielessä korkeammat tulot usein tulkitaan paremmuutena tai ansioitumisena. Kyseisestä ilmiöstä voidaan löytää esi-

merkkejä jo ihmiskunnan varhaisesta historiasta, esimerkiksi Raamatun historiankuvauksessa havaitaan haitallinen relaatio yleisen taloudellisen edistyksen ja toisaalta kasvavien varallisuuserojen aiheuttaman yhteiskunnallisen kriisitymisen välillä (Brock 2002). Koska parempituloiset vertaavat itseään aina huonotuloisempiin, sosiaalisesti he ovat aina jälkimmäisiä paremmassa ja siten onnekkammissa asemassa.

Syy siihen, miksi taloudellinen kasvu ei ole merkittävästi lisännyt rikkaiden maiden onnellisuutta, liittyy kulutustottumuksiin ja -valintoihin. Kulutamme liian paljon aikaa ja rahaa hyödykkeisiin, joiden tuoma hyöty enemminkin tai myöhemmin kuluu pois. Näin on varsinkin kulutushyödykkeiden osalta: juuri niistä saatu onnellisuutta lisäävä hyöty on kestoiltaan lyhyttä. Koska totumme kaikkeen uuteen nopeasti ja odotamme tulevaisuudelta enemmän, meidän tulee kuluttaa aikaisempaa enemmän ja laadultaan parempia hyödykkeitä, jotta pysyisimme tyytyväisinä. Se, miksi raha ei tuo onnea, perustuu tässä valossa vääränlaisiin odotuksiin. Vertailu rahallisten ja ei-rahallisten hyödykkeiden välillä on vääristynyttä. Sen sijaan, että viettäisimme enemmän aikaa perheen ja ystävien parissa ja käyttäisimme kasvaneet tulot terveyden ylläpitoon, ostamme lisää asioita, joista saatu hyöty kuluu nopeasti pois.

Onnellisuutta voidaan ylläpitää ja lisätä tehokkaimmin epäkohtiin puuttumalla

Onnellisuutta tutkittaessa on siis huomattu, että onnellisuuteen vaikuttaa joukko sisäisiä ja ulkoisia taustatekijöitä, ja että ei-rahallisten te-

kijöiden merkitys ja kesto on rahallisia tekijöitä suurempi. Myöskään geenien osuutta onnellisuuden selittäjänä ei voida ohittaa. Adoptiossa erotettuja identtisten kaksosia tutkittaessa on todettu, että myös geenit vaikuttavat osittain onnellisuuteen (Layard 2005). Vaikka tutkimukseen osallistuneiden kaksosten kasvuympäristö on ollut eri, heidän onnellisuustasojensa on todettu korreloivan vahvasti keskenään, mikä ei kuitenkaan tarkoita, että geenit yksin sanelisivat onnellisuutemme tason tai että voisimme todeta yksilöllisten onnellisuustasojen olevan ennalta määrättyjä. Jos näin olisi, onnellisuustutkimuksen soveltaminen yksilöllisessä ja yhteiskunnallisessa mielessä olisi turhaa (Veenhoven 1994; Easterlin 2003)

Geenien vaikutuksen voi lähinnä yleistää niin, että ne luovat pohjan sille, miten ihminen reagoi onnellisuutta lisääviin tai vähentäviin kokemuksiin (Layard 2005). Tässä myös kasvatuksen rooli voidaan nähdä merkittävänä. Lea Pulkkinen (2002) on korostanut tutkimuksissaan niin sanotun sosiaalisen alkupääoman merkitystä aikuisiän sosiaalisen pääoman karttumisessa. Arvot, normit, luottamus, sosiaaliset verkostot ja elämänasenne, jotka vaikuttavat onnellisuuden kokemiseen, periytyvät usein juuri lapsuudesta.

Mutta mitkä tekijät sitten vaikuttavat aikuisiän onnellisuuteen ja missä määrin? Bruno Freyn ja Alois Stutzerin (2002; 2000) mukaan onnellisuuteen positiivisesti ja negatiivisesti vaikuttavat tekijät voidaan tähän mennessä saatujen tutkimustulosten perusteella jaotella karkeasti viiteen luokkaan:

1. *Persoonallisuustekijät*, kuten hyvä itsetunto, realistinen itsekontrolli ja optimismi sekä ulospäin suuntautuneisuus lisäävät onnellisuutta, kun vastaavasti neuroottisuus, sisäänpäin kääntyneisyys ja pessimismi eivät.
2. *Sosio-demograafisilla tekijöillä*, kuten iällä, sukupuolella, etnisyydellä, älykkyydellä ja koulutuksella ei yleisesti ottaen ole merkittävää onnellisuutta lisäävää vaikutusta suuntaan tai toiseen.
3. *Taloudellisilla tekijöillä*, kuten henkilökohtaisilla tuloilla, kansantalouden kasvulla, työllisyydellä ja inflaatiolla on oma selkeä merkityksensä onnellisuuteen, mutta yleisesti ottaen pienempi kuin ei-rahallisilla tekijöillä. Myös kulutuksen merkitystä onnellisuuteen on tutkittu. Ainakin Frank (esim. 1997) ja Tatzel (2003) korostavat ku-

lutuksen laatua onnellisuutta lisäävänä tekijänä jatkuvan määrällisen kuluttamisen sijaan.

4. *Kontekstisilla ja tilannekohtaisilla tekijöillä*, kuten hyvällä terveydellä, kestäväällä parisuhteella, hyvillä ystävyys-suhteilla, työpaikalla, työkyvyllä ja -tyytyväisyydellä sitä vastoin on merkittävä vaikutus onnellisuuteen.

5. *Institutionaalisilla tekijöillä*, kuten uskonnolla, poliittisilla vaikuttavuusmahdollisuuksilla ja taloudellisella vapaudella (esim. Ott 2000) näyttäisi myös olevan oma positiivinen merkityksensä onnellisuuteen. Toisin kuin voisi luulla, hyvinvointivaltion onnellisuutta lisäävästä vaikutuksesta saadut alustavat ja vähäiset tulokset ovat olleet osin jopa kriittisiä. (ks. esim. Veenhoven 2000b)

Vaikka onnellisuuteen vaikuttaakin laaja, useimmiten toisistaan riippuvien tekijöiden joukko, Layardin (2005) mukaan "seitsemän suurta" onnellisuustekijää nousee esiin. Näitä tekijöitä listatessaan Layard nojaa erityisesti John Helliwellin (2003) 46 maata ja 90 000 ihmistä kattavan kyselytutkimuksen tuloksiin. Helliwellin tulosten yleistettävyyttä puoltaa se, että vastaavia tuloksia on saatu myös muissa samantyyppisissä tutkimuksissa (ks. Layard 2005).

Vuodesta 1980 kerättyjen World Value Surveyn tilastoja apunaan käyttäneen Helliwellin tutkimuksen vahvuus ainakin kansantaloustieteen näkökulmasta on siinä, että eri tekijöistä aiheutuvat muutokset onnellisuudessa on standardoitu suhteessa tulojen laskusta johtuvaan onnellisuusvajeeseen. Näin vertailutulokseksi saadaan kymmenestä sataan ulottuvalla onnellisuusasteikolla kahden yksikön negatiivinen muutos, olettaen että perheen tulot laskevat yhden kolmasosan.

Vaikka (1) *taloudellisten tekijöiden* merkitys onnellisuudelle onkin kiistaton, tulojen suhteellisen vähäinen merkitys onnellisuudelle tulee esille myös Helliwellin tutkimuksessa. Samasta syystä tulojen muutokseen suhteutettujen tekijöiden merkitys on varsin suuri verrattuna tuloihin. Jos muissa onnellisuustekijöissä tapahtuvia negatiivisia muutoksia kompensoitaisiin rahassa, summat olisivat varsin huomattavia.

Tulojen sijaan Helliwellin tutkimuksen pohjalta tärkeimmäksi onnellisuutta lisääväksi tekijäksi nousevat (2) *perhesuhteet*, joiden tarkempi jaottelu tuo ilmi, että suhteutettuna elämään avioliitossa, avioero laskee onnellisuutta peräti viidellä yksiköllä; parisuhteen purkautuminen

vielä enemmän eli kahdeksan yksikköä; leskeys neljä yksikköä; aviottomuus neljä ja puoli yksikköä; ja yhteisasuminen kaksi yksikköä.

Myös (3) *terveydentilalla* on tuloja merkittävämpi vaikutus onnellisuuteen. Henkilökohtaisen terveyden heikkeneminen yhden yksikön verran yhdestä viiteen ulottuvalla asteikolla laskee onnellisuutta peräti kuudella yksiköllä.

Perhesuhteiden ja terveyden lisäksi tärkeä tekijä on (4) *työ*: henkilökohtainen työttömyys laskee onnellisuutta kuudella yksiköllä; työtilanteen epävarmuuden ja yleisen työttömyyden noustessa kymmenen prosenttiyksikköä vastaava lasku on molemmissa tapauksissa kolme yksikköä. Lopuista kolmesta tekijästä vain (5) *luottamuksella* on tuloja (puolen yksikön verran) pienempi vaikutus onnellisuuteen. (6) *Henkilökohtaisella, poliittisella ja taloudellisella vapaudella* (viisi yksikköä) sekä henkilökohtaisilla (7) *arvoilla* (esimerkiksi *uskolla Jumalaan* kolme ja puoli yksikköä) on kuitenkin jo paljon suurempi merkitys kuin tuloilla.

Edellä esitettyjen taustatekijöiden merkityksestä kertoo myös se, että kuusi yksittäistä, "seitsemään suureen" läheisesti liitoksissa olevaa onnellisuustekijää – avioeroaste, työttömyysaste, yleinen luottamus (sosiaalinen pääoma), ei-uskonnollinen vapaaehtoistoiminta, politiikan ja hallinnon luotettavuus sekä uskovaisten kansanosan osuus väestöstä – selittää jopa 80 prosenttia valtioiden välisistä onnellisuuseroista (*Layard* 2005).

Myös Suomessa on hiljattain valmistunut kaksi kansantaloustieteilijöiden tekemää onnellisuustutkimusta (*Hirvonen & Mangeloa* 2005; *Böckerman & Ilmakunnas* 2005). Helliwellin tuloksia voidaan siis alustavasti tarkastella jo nyt myös suomalaisten tulosten pohjalta.

Helliwellin tutkimuksesta esiintyneiden tekijöiden osalta terveys, perhe ja uskonto saavat merkittävän tuloksen myös omassa tutkimussessamme, jossa tutkimuksen aikajakson muodostivat vuodet 1980–2000. Aineistona oli sama World Value Survey kuin Helliwellillä. Sen sijaan sukupuolen, koulutuksen ja asuinpaikan koon suhteen tulokset olivat Suomen osalta merkityksettömiä. Korkealla iällä vaikuttaisi kuitenkin olevan negatiivinen vaikutus suomalaisten onnellisuuteen, sillä iän mukana onnellisuus näyttäisi laskevan. Tulojen merkitys suomalaisten onnellisuuteen on edellä esitettyjen tulosten mukainen. Vaikka korkeatuloiset ovat muita tulojoukkia keskimäärin onnellisempia, tulojen vaikutus kuitenkin näyttäisi perustuvan suhteellisesti korkeampiin tuloihin, ei niinkään

taloukasvuun, jonka ansiosta kaikkien tulot ovat nousseet.

Böckermanin ja Ilmakunnaksen tutkimus, jossa samoin käytetään World Value Survey -aineistoa, keskittyy eritoten työttömyyden ja onnellisuuden riippuvuussuhteisiin. Ehkä yllättäenkin tutkimuksen päätulos on, että suomalainen korkea työttömyys 1990-luvulla ei näyttänyt peilautuvan suomalaisten matalampaan kokemaan onnellisuuteen, toisin kuin esimerkiksi Helliwellin tutkimuksen mukaan voisi odottaa. Böckerman ja Ilmakunnas pitävätkin mahdollisena, että suomalaiset ovat sopeutuneet laajaan ja korkeaan työttömyyteen. Koska henkilökohtaista työttömyyttä ei yhdistetä niin voimakkaasti henkilökohtaiseen kyvyttömyyteen, sosiaalisen stigman merkitys on pienempi ja onnellisuusvaikutus vähäisempi. Myös työttömyyskorvauksella on saattanut olla kompensoiva vaikutus työttömyydestä aiheutuneen onnellisuusvajeen korjautumiseen.

Onnellisuustutkimuksen kiinnostavuutta ja rantautumista Suomeen kuvaa se, että tulojen ja työttömyyden lisäksi onnellisuuteen läheisesti liittyviä työkykyä (*Peltoniemi* 2005) että työtyytyväisyyttä (*Johansson* 2004) on myös hiljattain tutkittu. Böckermanin ja Ilmakunnaksen tutkimuksen tavoin Peltoniemen vastikään valmistunut *Työllisten työkyky 2004* -raportti ei myöskään tue julkisuudessa esiintyneitä ennakkoepäilyksiä, joiden mukaan suomalaisten onnellisuus olisi välttämättä uhattuna.

Peltoniemen raportin mukaan työntekijöiden toimintaedellytykset verrattuna työelämän haasteisiin näyttäivät vahvoilta suhteessa työelämän muuttuneisiin vaatimuksiin. Tulosten mukaan työkyky on niin yrittäjien kuin palkansaajien keskuudessa vain alle 10 prosentilla vastanneista heikko tai kohtalainen. Myöskään sukupuolten välisiä eroja ei havaittu. Raportti kuitenkin kehottaa kiinnittämään huomiota työhyvinvointiin ja työssä jaksamiseen nykyisen työkykytason ylläpitämiseksi.

Peltoniemen tutkimuksen keskittyessä suomalaisten työkykyyn Johanssonin tutkimus pyrkii määrittelemään suomalaisten työtyytyväisyyteen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksen pääasialliset tulokset olivat linjassa kansainvälisten tulosten kanssa. Merkittäviksi tyytyväisyystekijöiksi osoittautuivat palkka (positiivinen vaikutus työtyytyväisyyteen), terveydentila (positiivinen), ikä (negatiivinen, keski-ikäiset voivat huonommin) ja koulutustaso (mitä korkeampi koulutus, sitä korkeammat toteutumattomat odotukset ja tavoitteet, sitä matalampi

tyytyväisyys). Lisäksi Johansson toi esille osa-aikatyön sekä yrityksen tarjoaman koulutuksen merkityksen työtyytyväisyyteen. Tahtomattaan osa-aikatyötä tekevä on tyytymättömämpi työssään kuin omasta valinnastaan osa-aikatyössä oleva. Yritysten maksama koulutus näyttäisi kuitenkin lisäävän suomalaisten työtyytyväisyyttä.

Vaikka kyse on vielä alustavista arvioista, edellä esitettyjen suomalaisten tutkimusten tulokset ovat Suomen osalta varsin mairittelevia ja linjassa esimerkiksi EVA:n tänä vuonna julkaisteman "Onnellisuuden vaikea yhtälö" -tutkimuksen tulosten kanssa. Kansainväliseen tutkimukseen verrattuna suomalaistutkijoiden löydökset ovat kuitenkin osin yllättäviä. Vaikka onnellisuustutkimusten yleiset suuntaukset näyttäisivät toteutuvan myös Suomessa, ilman täydentävää tutkimusta niiden yleistäminen sellaisenaan ei ole järkevää. Esimerkiksi avioero-, perheväkivalta-, ajankäyttö-, rikollisuus-, turvallisuus- ja mielenterveystilastojen tarkastelu voisi tuoda lisävaloa suomalaisten onnellisuuteen. Todennäköistä on, että tämänkaltainen kokonaistarkastelu paljastaisi, että myös suomalaisesta hyvinvointiyhteiskunnasta löytyy tekijöitä, joihin vaikuttamalla onnellisuutta voidaan ylläpitää ja lisätä.

Kuten Layard (2005; 2005b) on esittänyt, onnellisuutta parannetaan tehokkaimmin nimenomaan puuttumalla yhteiskunnallisiin epäkohtiin, joista erityisen tärkeänä hän näkee mielen-terveysongelmat. Unohtaa ei sovi myöskään sitä, että EVA:n onnellisuusraportin "kahdeksan kymmenestä" -tulos jättää vielä kuitenkin yli miljoona suomalaista onnettomiksi ja ettei suomalaisten onnellisuudessa ole havaittu mainittavaa positiivista muutosta viimeisten kahdenkymmenenviiden vuoden aikana, vaikka talous on samaan aikaan kasvanut keskimäärin noin 2,6 prosentin vuosivauhdilla.

Onnellisuuden rinnalla kaikki muu on vain kommentointia

Kun tutkittiin, eroavatko ihmisten käsitykset onnellisuuteen vaikuttavista taustatekijöistä tieteellisesti saaduista tuloksista, tulokset olivat hämmästyttävän saman kaltaisia (Furnham & Cheng 2000). Ihmiset eivät siis pelkästään pyri onnellisuuden ylläpitämiseen tai kasvattamiseen vaan myös näyttäisivät tietävät, miten siihen tulisi pyrkiä. Miksi sitten niin moni on edelleen onneton?

Edellä esitettyjen syiden lisäksi yksi merkittävä vaikuttaja voi olla tavoitteiden jatkuva asetaminen liian korkealle. Tätä prosessia kiihdyttämässä on voimistuva kilpailu niin työpaikalla kuin yhteiskunnassa laajemminkin. Tämän seurauksena taloudellinen epävarmuus kasvaa ja yhteisöllinen luottamus heikkenee. Lopulta henkisten ongelmien lisääntyessä myös onnellisuus vähenee. Tämän kehityskulun seuraukset voivat pitkällä aikavälillä heijastua negatiivisesti myös talouden kasvuun (Veenhoven 1988).

Tärkein onnellisuustutkimuksesta saatu opetus näyttäisi kuitenkin piilevän siinä, että meidän tulisi aikaisempaa paremmin ymmärtää ajan- ja rahankäytön suhteen tekemiemme valintojen seuraukset. Kaiken tämän sisäistäminen on oleellisen tärkeää myös hyvinvointivaliopolitiikan eheyttämiseksi ja uudelleen orientoimiseksi. Kurjuuden poistamiseen ja materialistiseen hyvinvointiin painottunut mutta henkisesti köyhä hyvinvointivaliomalli on auttamattomasti ajamassa itseään loppuun.

Tähän mennessä onnellisuustutkimus ja sen piiristä nousseet tulokset on otettu vastaan kaksijakoisesti. Talouteen kriittisesti suhtautuvat yhtyvät rahaa ja taloudellista kasvua vähätteleviin tuloksiin, mutta hämmentyvät onnellisuuden määrittelemisestä ja mittaamisesta. Vastavasti useimmat taloustutkijat ymmärtävät onnellisuuden mittaamisen tarpeellisuuden, mutta eivät välttämättä jaa niistä saatuja tuloksia.

Kaikesta huolimatta lopulta on kuitenkin niin, että onnellisuuden rinnalla kaikki muu on vain kommentointia. Kuten Antti Chydenius (1761–1762) kirjoitti aikanaan:

"Luoja on kaikkiin luotuihin istuttanut täydellistymisen halun; me tunnemme itessämme levottomuuden ja pyrkimyksen tilamme parantamiseksi; me näemme aina olevissa oloissa paljon sellaista, mikä ehkäisee onnellisuuttamme; kaikki meidän toimmme tarkoittavat sen tähden sitä, että osaksi saisimme pitää sen onnen, minkä olemme saavuttaneet, osaksi hankkimmme sitäkin suuremman. Tuskin astumme askeltakaan jommankumman näistä tarkoituksista meitä johtamatta. Joka kieltää tämän lauseen, hän ei ole oikein nähnyt oman sydämensä vaikuttimia tai siten hän on erehtynyt tarkoituksensa saavuttamiseksi käytettävistä keinoista."

KIRJALLISUUTTA

- Brock, G. W. (2002): "The New Institutional Economics", *Faith & Economics*, 39, Spring, 1-13.
 Böckerman, P. & Ilmakunnas, P. (2005): *Elusive Effects of Unemployment on Happiness*.
 HECER Discussion Paper no. 47
 Christoph, B. & Noll, H.-H. (2003): "Subjective Well-Be-

- ing in the European Union During the 90's". *Social Indicators Research* 64, 521-546
- Chydenius, A. (1929): *Antti Chydeniuksen valitut kirjoitukset*. WSOY, Porvoo
- Dawkins, R. (1989): *The Selfish Gene*. Oxford University Press. (Geenin itsekkyyks, suom. Kimmo Pietiläinen, Art House 199x)
- Diener, E. & Biswas-Diener, R. (2002): "Will Money Increase Subjective Well-Being?" *Social Indicators Research* 57, 119-169
- Diener, E. & Seligman, M. (2004): "Beyond Money: Toward an Economy of Well-Being". *Psychological Science in the Public Interest*, Vol. 5, no.1, 1-31
- Delong, B. (2000): *Cornucopia: The Pace of Economic Growth in the Twentieth Century*. NBER, Working paper no.7602.
- Easterlin, R. (2001): "Income and Happiness: Towards a Unified Theory" *Economic Journal*, 111, 465-484
- (2002): *Happiness in Economics*, The International Library of Critical Writings in Economics 142, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham
- (2003): *Explaining Happiness*. PNAS, Vol. 100, no.19
- (2004): *The Economics of Happiness*. Daedalus, The MIT Press
- Eckersley, R. (2000): "The Mixed Blessing of Material Progress: Diminishing Returns in the Pursuit of Happiness". *Journal of Happiness Studies*, 1, 267-292
- EVA (2005): *Onnellisuuden vaikea yhtiö: EVA:n kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2005*. Toim. Torvi, K. & Kiljunen, P., EVA
- Fogel, W. (2000): *The Fourth Great Awakening and the Future of Egalitarianism*. University of Chicago Press.
- Frank, R. (2004): *How not to Buy Happiness*. Daedalus, The MIT Press
- (1997): "The Frame of Reference as a Public Good". *The Economic Journal*, 107, 1832-1847
- Frey, B. and Stutzer, A. (2002): "Happiness and Economics". Princeton University Press
- (2000): "Happiness, Economy and Institutions". *Economic Journal*, 110, 918-938
- Furnham, A. & Cheng, H. (2000): "Lay Theories of Happiness". *Journal of Happiness Studies* 1, 227-246
- Hamilton, C. (2004): *Growth Fetish*. Pluto Press, London
- Hirvonen, T. & Mangeloja, E. (2005): *You Will Find a Fortune, But Not the Fortune You Seek: On Income and Happiness*. Jyväskylän yliopisto, Taloustieteiden tiedekunta, työpäpaperi no. 295/2005
- Inglehart, R. (2004): Vierailuluento: Cultural Values and Democratic Development, Jyväskylän yliopisto, 9.11.2004
- Jalava, J. and Pohjola, M. (2004): "Työn tuottavuus Suomessa vuosina 1900–2003 ja sen kasvuprojektioita vuosille 2004–2030". *Finnish Economic Journal*, 2004, vol. 100, issue 4, 355-370
- Johansson, E. (2004): *Job Satisfaction in Finland: Some Results from the European Community Household Panel 1996–2001*. ETLA, keskusteluaiheita no. 958
- Lane, R. (2000): "Diminishing Returns to Income, Companionship and Happiness". *Journal of Happiness Studies* 1, 103-119
- Layard, R. (2003): "Happiness: Has Social Science a Clue?" Lionel Robbins Memorial Lectures, 2002/3
- (2003b): "Rethinking Public Economics: The Implications of Rivalry and Habit". Abstract for the Conference: "The Paradoxes of Happiness in Economics", 21.–23.3.2003, University of Milano-Bicocca.
- (2005): *Happiness: Lessons from a New Science*. The Penguin Press, New York.
- (2005b): "Mental health: Britain's Biggest Social Problem?" Paper prepared for a seminar hosted by the Strategy Unit, 6.12.2004
- Lee, D., Park, S., Uhleman, M. & Patsula, P. (1999): "What Makes You Happy? – A Comparison of Self-Reported Criteria of Happiness Between Two Cultures". *Social Indicators Research* 50, 351-362
- Oswald, A. (1997): "Happiness and Economic Performance". *Royal Economic Society*, vol.107(127), 1815-31.
- Ott, J. (2000): "Freedom and the Achievement of Happiness". Paper for the Political Studies Association-UK 50th Annual Conference, 10.–13.4.2000. London
- Peltoniemi, A. (2005): *Työllisten työkyky vuonna 2004*. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja no. 193
- Pulkkinen, L. (2002): *Mukavaa Yhdessä*. PS-kustannus
- Sen, A. (1999): *Development as Freedom*. Anchor Books, New York
- Tatzel, M. (2003): "The Art of Buying: Coming to Terms with Money and Materialism". *Journal of Happiness Studies*, 4, 405-435
- Tilastokeskus (2004), www.stat.fi
- Veenhoven, R. (2000): "Freedom and Happiness: a Comparative Study in 46 Nations in the Early 1990's". Published in Diener, E. & Suh, E. M. (eds), *Culture and Subjective Well-Being*, MIT Press, 257-288
- (2000b): "Well-Being in the Welfare State: Level Not Higher, Distribution Not More Equitable". *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice* 2: 91–125 (2000)
- (2002): Why Social Policy Needs Subjective Indicators, *Social Indicators Research* 58, 33-45.
- (2002b): The Greatest Happiness Principle: Happiness as an Aim in Public Policy, Paper presented at International Congress of Sociology, Brisbane, Australia.
- (2003): "Happiness". *The Psychologist*, vol.16, no. 3, 128-129
- (1988): "The Utility of Happiness". *Social Indicators Research*, vol.20, 333-354
- (1994): Is Happiness a Trait? – Tests of the Theory That a Better Society Does Not Make People Any Happier, *Social Indicators Research*, vol. 32, 101-160
- Yhteiskuntatieteellinen tietoaristo, World Value Survey -tilastot, Tampereen yliopisto.

Tatu Hirvonen on kansantaloustieteen tutkija ja Esa Mangeloja kansantaloustieteen lehtori Jyväskylän yliopiston taloustieteiden tiedekunnassa.